

Популизмот и клиентелизмот во политичката економија на Република Северна Македонија

Како до повеќе благосостојба и прогрес за сите граѓани!

Ноември 2020

СДА

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

343.353:336.1(497.7)(047.31)

ПОПУЛИЗМОТ и клиентелизмот во политичката економија на Република Северна Македонија : како до повеќе благосостојба и прогрес за сите граѓани. - Скопје : Центар за економски анализи - ЦЕА, 2020. - 19 стр. : илустр. ; 30 см

Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-4731-63-4

а) Злоупотреба на власта -- Јавни финансии -- Македонија -- Истражувања

COBISS.MK-ID 52632069

ЗА ОПШТЕСТВЕНИОТ ДОГОВОР

„...да се пронајде форма на здружување со која може да се одбрани и да се заштити личност или имотот на секој соучесник...“,

ЗА ПРАВОТО НА НАЈСИЛНИОТ

„...физички најсилниот не е секогаш доволно силен за да биде господар, освен ако не ја претвори својата сила во право, а послушноста во должност...“,

ЗА ЗАКОНОДАВНИТЕ СИСТЕМИ

„...под еднаквост не треба да подразбираме дека степените на моќ и богатство треба да бидат апсолутно исти за сите, туку дека моќта нема никогаш да биде доволно голема за да се врши насилство и дека секогаш ќе биде практикувана преку законите...“,

ЗА ОБЛИКОТ НА ВЛАДЕЕЊЕ

„...сите влади немаат иста природа. Некои се помалку алчни од други, а разликите меѓу нив се засноваат врз принципот дека јавните давачки се поскапи колку што се оддалечуваат од својот извор. Ова бreme не треба да го мериме според обемот на оданочувањето, туку според патот што треба да го поминат додека повторно да се вратат во рацете на оние од кои излегле. Кога циркулацијата е брза и добро утврдена, не е важно дали е платено многу или малку, народот е богат и финансиите се секогаш добри. Напротив, колку и да е малку тоа што народот го дава, ако тоа малку воопшто не му се враќа, набргу тој се исцрпува од постојаното давање. Државата никогаш не се збогатува, а народот секогаш е сиромашен...“,

ЗА ЗЛОУПОТРЕБАТА НА ВЛАСТА И НЕЈЗИНАТА СКЛОНОСТ ДА СЕ ИЗОПАЧИ

„...распадот на државата може да се случи кога владетелот престанува да ја води државата според законите и насилно ја присвојува суверената власт. Тогаш се случува значајна промена: се намалува не владата туку државата: сакам да кажам дека големата држава се распаѓа и дека во неа се формира друга држава, составена само од членовите на владејачкото тело, која во однос на остатокот на народот е само негов господар и тиранин. Така во моментот кога владата насилно ќе ги присвои суверенитетот, општествениот договор се раскинува, а сите граѓани ја добиваат назад природната слобода и се присилени, но не и обврзани да се покоруваат...“,

ЗА ОПШТАТА ВОЉА

„...конечно, кога државата е на работ на пропаста, таа опстојува само во еден залуден и илузорен облик, кога општествената поврзаност е прекината во сите срца, кога најподлиот интерес дрско се кити себеси со светото име на општа благосостојба, општата волја останува нема, сите, водени од тајни мотиви, повеќе не ги изразуваат своите гледишта како граѓани, а под параванот на законите итро се подметнуваат неправедните декрети, чија цел е само личен интерес...“,

Од Општествен договор, Жан-Жак Русо, 1987 превод Ѓурѓа. Оригинал 1762 година

Содржина

Популизмот и клиентелизмот во политичката економија на Македонија.....	5
Транзиција: Нефер и неефикасна	7
Пост-транзиција: Анемија и задолжување	8
Популизам и клиентелизам: Државата не се збогатува граѓаните се сиромашни	13
Буџетот 2021: Најава за продлабочување на кризата.....	16
Можно решение: Принципи за решавање на odious debt (нелегитимен долг)	17
Платформа за изјаснување на политичарите	19

Популизмот и клиентелизмот во политичката економија на Македонија

Целта на анализите и информациите кои ги презентира Центарот за економски анализи—ЦЕА е темелно да ја информира јавноста за ризиците кои постојат по македонската економија. Особено се фокусираме на ризиците по јавните финансии, чиј што интензитет и веројатност за настанување се зајакнуваат подолг временски период кој опфаќа владеење на повеќе македонски влади. Ова е уште поважно сега во овој временски значаен период за Републиката, ако се земе предвид стеснетиот фискален простор за натамошно задолжување на државата, а особено по најавата за „продажба на државен имот и поголем обем на влез на Јавни приватни партнерства-ЈПП“ при дебатата за буџетот за 2021 година.

Затоа овде даваме една ретроспектива на раѓањето на популизмот и клиентелизмот и даваме платформа во неколку точки на крајот на документот за кои е потребно да се изјаснат политичките елити. Или според речникот на Жан-Жаак Русо: после долги години на злоупотреба на власта, кога државата не се збогатува, а народот е сиромашен, кога силата на политичките партии ја претвораат својата сила во право, а послушноста во должност, тогаш општата волја останува нема, кога сите, водени од тајни мотиви, повеќе не ги изразуваат своите гледишта како граѓани (туку како клиенти), а под параванот на законите итро се подметнуваат неправедните декрети, чија цел е само личен интерес (сетете се на аргументите за „неменливоста на ДУП“ при ЕЛС како пример), тогаш општествената поврзаност е прекината во сите срца, а најподлиот интерес дрско се кити себеси со светото име на општа благосостојба.

Иако поголем дел од граѓанскиот сектор (вкл. тинк-тенк заедницата) нема критички и корективен пристап кон јавните политики креирани од владите во РМ, генерална перцепција но и заклучок е дека предлозите и укажувањата од стручни тела и организации не допираат до владејачките структури.

Сепак, и во вакви околности мора да остане пишан траг за укажувањата и реакциите кои повикуваат на поголемо чувство за одржливост на политичката економија кога општеството е заробено и партизирано. Уште повеќе, според зборовите на Жан-Жак Русо, ние ја имаме природната слобода и иако сме присилени сепак не сме и обврзани да се покоруваме. ЦЕА секогаш ќе го гати тој капитал на институт кој изразува свое мислење во секое време и под секоја власт затоа што не е обврзана на ниту еден начин да се покорува.

Во тој контекст, укажувавме на појави за кои граѓанскиот сектор (и ЦЕА) безуспешно реагираше, иако очекувањата беа големи после промената на власта во 2015/2016 година. Извештаите на г-н Рајнхард Прибе кои Владата ги преточи во нецелосни, а потоа и надградени но и неимплементирани целосно „3-6-9 Програми“ допринесоа за ваков заклучок. Исто така, Блупринтот на граѓанскиот сектор, кој предлагаше решенија за излез од заробеноста на општеството и државата, воопшто не беа земени предвид од властите после 2016 година.

Краток преглед на дел од реакциите на граѓанскиот сектор и ЦЕА:

- Јавна реакција од август 2017 година за носење на измени во Законот за пратениците заради отстранување на проблемот со наплатата на нереално високи надоместоци за **патни трошоци**¹.
 - Укажавме дека Република Македонија пред себе има сериозен предизвик во обидот да се бори против коруптивното однесување на оние кои се избрани и именувани да работат во интерес на граѓаните. Сметаме дека е недозволливо, повеќе од десет години, да се игнорираат препораките на Државниот завод за ревизија и пак да не бидат имплементирани.
- Јавна реакција од февруари 2018 година против генерирање на долг од страна на Република Македонија, долг кој беше направен за покривање на **неплатените обврски на општините и на јавните претпријатија при ЕЛС**².
 - Укажавме дека ова е инструмент кој води кон синдикализирање на трошоците од неодговорно работење на избрани и именувани функционери кој води кон натамошно еродирање на правната држава. Во таа насока, укажуваме и на неодговорноста на Министерството за финансии, со непочитување на фискалното правило за буџетите на ЕЛС, кое тоа го вовеле, сопствените приходи на основниот буџет да се планираат со пораст од најмногу 10% од просечно остварените приходи во последните три години. Имено, самата Влада во 2019 година го зголеми процентот на 30%, а ЕЛС и денес продолжуваат со непроменети практики кои водат до повторно кумулирање на вакви обврски.
- Јавен повик од декември 2018 година и повторен јавен повик од јануари 2019 година за **понесување на политичка одговорност за бегството на поранешниот Премиер Никола Груевски**³.
 - Како граѓански организации најстро ја осудивме неажурноста на институциите во спроведувањето на истрагите поврзани со утврдување на пропустите и одговорноста за бегството на поранешниот премиер. Беше побарано истрагите итно да завршат најавувајќи дека, доколку тоа не се случи, ќе биде побарана политичка одговорност на највисоките функционери. Во меѓувреме, Основното јавно обвинителство најави дека предистражната постапка ќе заврши во рок од две недели и дека јавноста ќе биде информирана, што не се случи.
- Ветувања од суштинска важност за функционирање на државата како за попис на население, за квалитетни јавни услуги од страна на јавниот сектор и поефикасна јавна администрација, за конкретни и видливи резултати од борбата против високата корупција, како и политичката декларација за една изборна единица, останала на ниво

¹ Види повеќе овде: <https://cea.org.mk/sobranieto-da-donese-izmeni-vo-zakonot-za-pratenitsite-da-donese-kodeks-za-etika-na-pratenitsite/>.

² Види повеќе овде: <https://cea.org.mk/stav-na-tsea-za-zadolzhuvaneto-na-tsentralnata-vlast-za-obvrskite-na-els/>.

³ Види повеќе овде: <https://cea.org.mk/ostra-osuda-za-propustite-neazhurnosta-na-institutsiite-koi-rezultiraa-begstvo-na-osudeniot-n-gruevski/>. Види повеќе и овде: <https://cea.org.mk/otchetnost-odgovornost-za-propustite-neazhurnosta-na-institutsiite-koi-rezultiraa-begstvo-na-osudeniot-nikola-gruevski/>.

на медиумски дебати, за партиско поткусурување и за хипнотизирање на граѓаните на Република Македонија, наместо да станат основани и поткрепени со политики за подобар живот на граѓаните.

Транзиција: Нефер и неефикасна

Уште од осамостојувањето, наместо создавање на нова вредност и амбиент за растење на општествениот потенцијал, се одеше кон распределба на постоечките потенцијали. Генерирање на амбиент за поквалитетен живот и долгорочно планирање не беше дел од меѓупартискиот консензус, кој иако непишан и неформален, се потпираше на меѓусебен договор помеѓу владејачките партии и беше компатибилен со краткиот политички изборен циклус на новооткриените можности за лично богатење за себе и за своите клиенти и крони. Оваа сила на придвижување на економијата на овие простори не е нова и е анализирана како економија на распределба (Турска Империја) наспроти економија придвижувана од нова додадена вредност и профити (Австро-Унгарија). Тоа индиректно влијаело и на начинот на оданочување. Додека во Турската Империја се оданочувало постоечкото богатство, во Австро-Унгарија се оданочувала додадената вредност и профитите⁴.

Македонија се осамостои на 8ми септември 1991 година, а фиатот Денар е воведен на 26ти април 1992 година. Приватизацијата почна во 1993 година со Закон за трансформација на претпријатија со општествен капитал (С.В. 38/93). Транзицијата донесе U-облик на БДП, како и во сите транзициони земји. Во Македонија БДП беше со најнизок пад од 9.1% во 1995 година, а го достигна нивото од 1990 година дури во 2008 година. Македонија го губи здивот во својата трансформација кон ефикасна пазарна економија некаде средината на 90-те споредено со другите земји кои транзитираа од планска економија до ефикасна пазарна економија. Еден од најголемите проблеми беа нефер и неефикасната приватизација особено што генерално инсајдерските откупи на општествениот капитал немаа ниту знаење ниту мотивација да ги модернизираат стопанските субјекти и оперираа со супстандардни перформанси⁵. Понатаму, не се отвори влез за странски инвестиции во 90тите⁶, а политичарите се натпреваруваа во импотентната дебата за анемичниот БДП раст со нефункционален пазар на работна сила.

Генерално, распределбата од оставштината од бившата Југославија одеше кон две насоки. Првата насока беше така наречената приватизација која го направи прагревот за неказнивост за нефер и неефикасна распределба во приватна сопственост во рацете на мал

⁴ Узунов Н.. (1966): “Економика на Југославија,” Скопски универзитет.

⁵ Zaldueño J. (2003): “Enterprise restructuring and transition: Evidence from Macedonia,” IMF Working Paper No. 03/136: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03136.pdf>

⁶ Damijan J., Sousa J. and Lamotte O. (2008): “Does international openness affect productivity of local firms? Evidence from SEE,” Working paper 42 Institute for economic research Ljubljana: <http://www.ier.si/files/Working%20paper-42.pdf>

број на луѓе на децениски создаван капитал. Втората насока беше неефикасна распределба на буџетите на Република Македонија.

Сепак, овде треба да наведеме дека Македонија се соочи и со негативни шокови со силни последици по економијата илустрирани на наредната табела.

Негативни шокови по македонската економија	Години	Вкупни негативни ефекти
Санкции кон Федеративна Република Југославија	1992-1995	4,4 милијарди долари
Ембарго од Грција кон Македонија	1994-1995	1,2 милијарди долари
Косово криза	1999	650 милиони долари
Безбедносна ситуација	2001	700 милиони долари
Вкупно		6,95 милијарди долари

Извор: Документ на Министерство за финансии за штетите по македонската економија од кризите во регионот

Резултатот од транзицијата е повеќе од 80тина проценти на незадоволни граѓани кои во 2006 година сметаат дека економската ситуација не е подобра во 2006 година споредена со 1989 година⁷. Исто така овој тренд продолжува и во 2016 година кога само 40тина проценти се согласуваат дека животот им е подобар сега споредено со минатото (постари од 55 години) но, загрижувачки е што од помладата популација (25-54 години) само 30тина проценти се согласуваат со констатацијата дека животот им е подобар сега споредено со минатото⁸.

Пост-транзиција: Анемија и задолжување

Од буџетите на Република Македонија најголем процент се прераспределуваше за администрацијата која наместо сервис за ефикасни јавни услуги се третираше повеќе како гласачки контингент без воопшто било какви мерења на нејзините перформанси, без етика и без создавање на вештини за давање на квалитетна јавна услуга. Друг поголем процент на расходи од буџетот одеа преку јавните набавки кои беа ороз за создавање на економски оператори со голема индиција за значително дренирање на јавни средства за политички крони и клиенти и конечно, трет процент од буџетот одеше за трансфери кон одреден стратум на граѓани за политичка корупција, клиентелизам и поткуп во вид на готовински

⁷ Види повеќе во Life in transition на EBRD: <https://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/data/lits.html>.

⁸ Ibid.

исплати, договорни услуги, работа по договор на дело, социјални т.е. ткн. земјоделски трансфери⁹ и слично.

Неможејќи да создадат соодветен амбиент и темели за цврста политичка и економска подлога за иднината на државата естаблишментот и политичките елити го заокружија неуспехот со политиката за народот како ефтина работна сила некаде на крајот на првата декада од 21-от век. Граѓаните на Република Македонија станаа најевтин популарен комерцијален производ за домашните и странски капиталисти¹⁰.

Граѓанинот, покрај економската потценета вредност доби и политичка ефтина цена вулгаризирано во број на залепени плакати, аплаудирања на настани, добивање на сендвичи, полнење на автобуси, свесно и несвесно разносување од еден крај на друг крај на земјата. Политичките елити, естаблишментот и нивните крони и клиенти пак, добија кој што сака па и тие си ја заокружија нивната лична агенда и лични интереси.

Кон крајот на првата декада од 21-от век, менторите на политичката елита на власт и сугерираа на власта да почне со задолжување на државата. Три канали беа главни за нелегитимно трошење на постигнатата ликвидност: а) зајакнувањето на популизмот преку буџетски трансфери кон стари и нови клиенти¹¹, б) државно финансирање на медиумите¹² и в) митот за градењето и градежништвото како двигател за БДП со обележјето Скопје 2014¹³.

Јавниот долг достигна високи размери, кој се надгради после 2016 година до скоро 61% од нашиот генерално анемичен БДП во 2020 (нареден график) година. Падот во 2020 година е од ефектот од КОВИД-19 епидемијата.

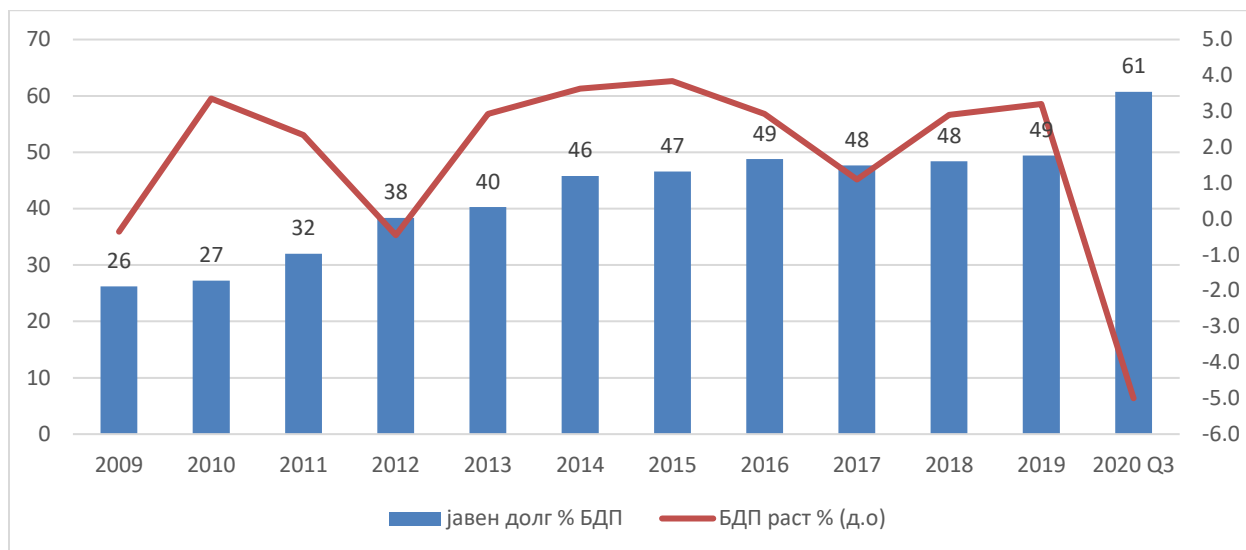
⁹ Nikolov M. (2018): Fiscal rules and fiscal councils: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/fiscal-rules-and-fiscal-councils-lessons-learned-and-applications-macedonia/>.

¹⁰ Garvanlieva V. et al (2016): Benefits and Costs from Foreign Direct Investments in the Technological Industrial Development Zones: <https://cea.org.mk/wp-content/uploads/2016/04/1.-Benefits-and-costs-from-FDI-in-TIDZ-ENG.pdf>.

¹¹ Nikolov M. (2018): Fiscal rules and fiscal councils: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/fiscal-rules-and-fiscal-councils-lessons-learned-and-applications-macedonia/>.

¹² Блажевски Т. и Ризаов Г. (2020): Медиумски реформи: Големи очекувања – малку постигнувања: <https://metamorphosis.org.mk/wp-content/uploads/2020/03/javni-pari-mediumi-2-mk.pdf>.

¹³ Скопје 2014 под лупа: <http://skopje2014.prizma.birn.eu.com/>.

Извор: Пресметки на авторот на податоци од Министерство за финансии

Даночните приходи се намалија во име на создавање на „амбиент за бизнисмени“ при што се загрози и пензискиот фонд¹⁴ како и за регионална трка до дно со субвенционирање на странски инвеститори¹⁵ (нареден график).

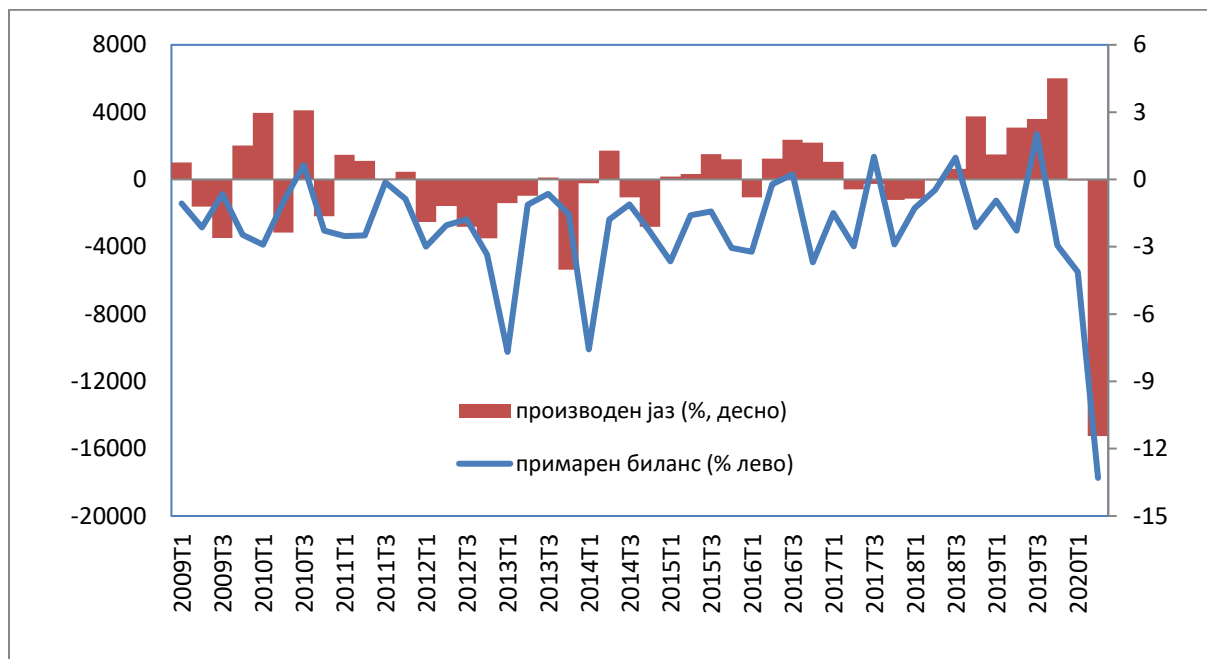

¹⁴ Николов М. и други (2017): Одржливост на пензискиот фонд во Република Македонија: <https://cea.org.mk/wp-content/uploads/2017/12/TSEA-Odrzhivost-na-penziski-ot-fond-vo-MK-FINAL-2.pdf>. Се очекуваше зголемување на вработеноста и на економската активност која ќе придонесеше за повисока додадена вредност и следствено за повисоки прибрани јавни приходи.

¹⁵ Ковачев Г. и други (2020): Привлекување на СДИ во регионот на Западен Балкан и државната помош: Трка до дното или неопходност : ЦЕА публикација https://cea.org.mk/wp-content/uploads/2020/06/1.-STUDIJA-Strans-Invest-Finalna-verzija_compressed-pdf.pdf.

Извор: Пресметки на авторот на податоци од Министерство за финансии

Политичките елити редовно пред избори ги зајакнуваа популистичките трансфери со процикличност во предизборието (во 2019 година на пример), или пак со предизборни повисоки социјални трансфери како во 2011, 2013 и 2014 година¹⁶ (нареден график).

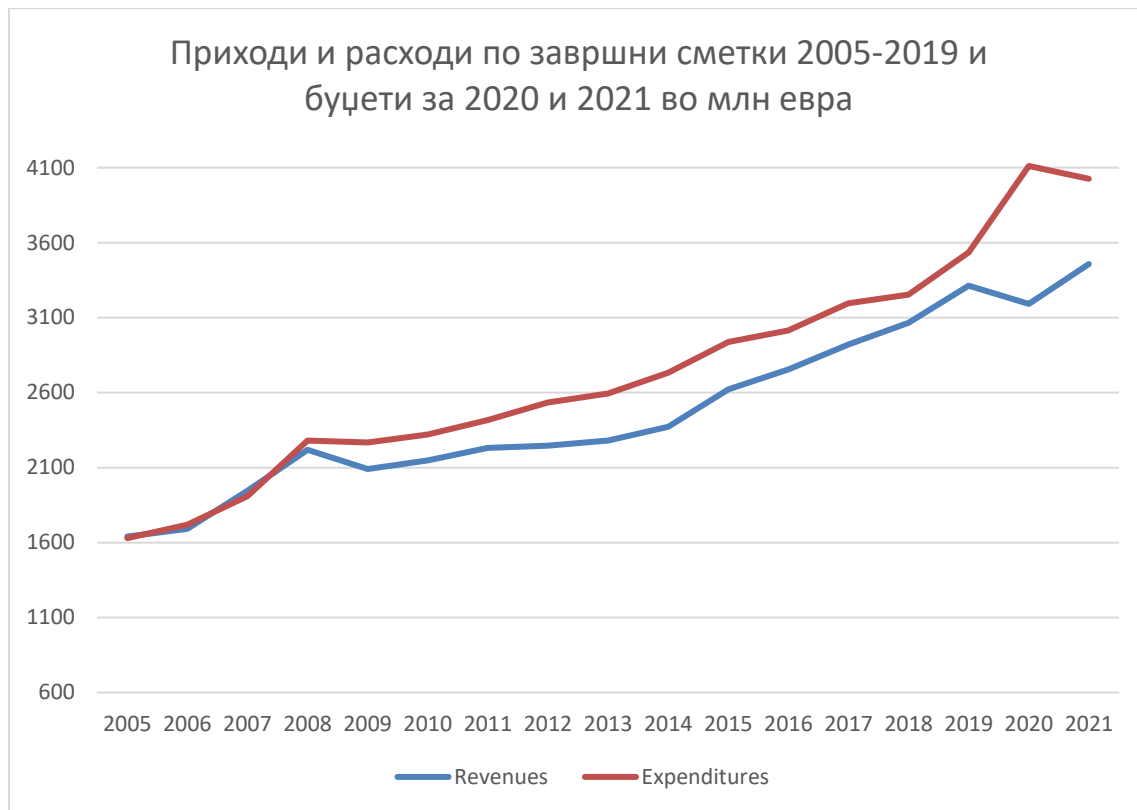

Извор: Пресметки на авторот на податоци од Министерство за финансии

За граѓаните на Македонија задоволството од квалитетот на живот е ниско низ годините¹⁷ додека буџетите растат, а повисоките алоцирани расходи од приходите редовно од 2008 година до денес ја ставаат државата на неодржлива патека (наредни графици).

¹⁶ Nikolov M. (2018): Fiscal rules and fiscal councils: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/fiscal-rules-and-fiscal-councils-lessons-learned-and-applications-macedonia/>.

¹⁷ Види повеќе во Life in transition на EBRD: <https://www.ebrd.com/what-we-do/economic-research-and-data/data/lits.html>.

Извор: Пресметки на авторот на податоци од Министерство за финансии

Со тоа, после 2008 година државата редовно книжи буџетски дефицити кои редовно се повисоки од планираните.

Извор: Пресметки на авторот на податоци од Министерство за финансии

Популизам и клиентелизам: Државата не се збогатува граѓаните се сиромашни

Во ваков социо-економски контекст кризата во која се наоѓа Македонија, многу тешко ќе се надмине, со оглед на тоа што менторите на политичките елити имаат консензус за водење на избори каде победникот добива сè. Задржан е консензусот за волумени на буџети кои се доволни за генерирање на нови клиенти и за задоволување на потребите на старите клиенти. Притоа, населението се фрагментира по етнички, класни и географски атрибути, како и по економска активност, додека државата се држи настрана од суштински ЕУ интеграции и вредности.

Во Северна Македонија општествената преговарачка моќ на граѓаните, вработените, невработените во споредба со општествено-економско преферирани субјекти (бизнисот и банкарскиот сектор и религиозниот клер) е несиндикализирана, фрагментирана и не е во можност да се избори за поефикасна распределба. Делумно, ова е последица на повеќе од една деценија имплементирана економска парадигма и идеологија на либерален капитализам со елементи на заробена држава и корупција која не ги исполни целите на даночните, фискалните и други политики за воспоставување на ефикасна пазарна економија која ќе почива на конкурентни бизнис субјекти.

БДП по доходовниот метод илустрира дека уделот на профитите на капиталот се повисоки од уделот на платите на работниците од 2012 до 2017 година. Така, додека во 2000 година платите на работниците имале удел во БДП од 65% наспроти 35% на профитите на капиталот, во 2017 година платите на работниците имале удел од 48% наспроти 52% на профитите на капиталот (нареден график).

Извор: Пресметки на авторот на податоци од Државен завод за статистика

Клиентелизмот особено добива силни размери за дополнително фрагментирање на населението по разни атрибути после 2009 година и до 2012 година со тн. 5 пакети за справување со првиот и вториот бран од глобалната финансиско-економска криза (од 2009 година до 2012 година). Со новите 4 пакети на мерки на актуелната Влада за адресирање на КОВИД-19 кризата, всушност ние се наоѓаме повеќе од една деценија во „живот на трансфери“ и „државата треба да помогне“ економска парадигма. Политичките елити се додворуваа да им удоволат на силното бизнис-лоби кое достигна и до министерско место во Владата во 2016 година. Средствата кои беа обезбедени од задолжување ниту ги задоволија потребите на граѓаните ниту поставија основа за повисока продуктивност, а времето за отплата доаѓа.

КОВИД-19 кризата покажа дека нерационалните трошења и носења на мерки за синдикализација на трошоците и натаму ќе остава простор за нефер и неефикасно општество со ниска доверба во институциите и со натамошно стеснување на расходите за јавниот интерес. Ова и понатаму претставува ризик кој е основен генератор за натамошно иселување на најпродуктивните слоеви од населението.

Според расположивите средства може да видиме дека расположивите средства на 20% најсиромашни граѓани во 2017 година се за 10 пати помали од расположивите средства на 20% најбогати граѓани (нареден график). Ова значи дека 20% од населението има 10 пати повисока потрошувачка за ист период од онаа на 20% најсиромашно население.

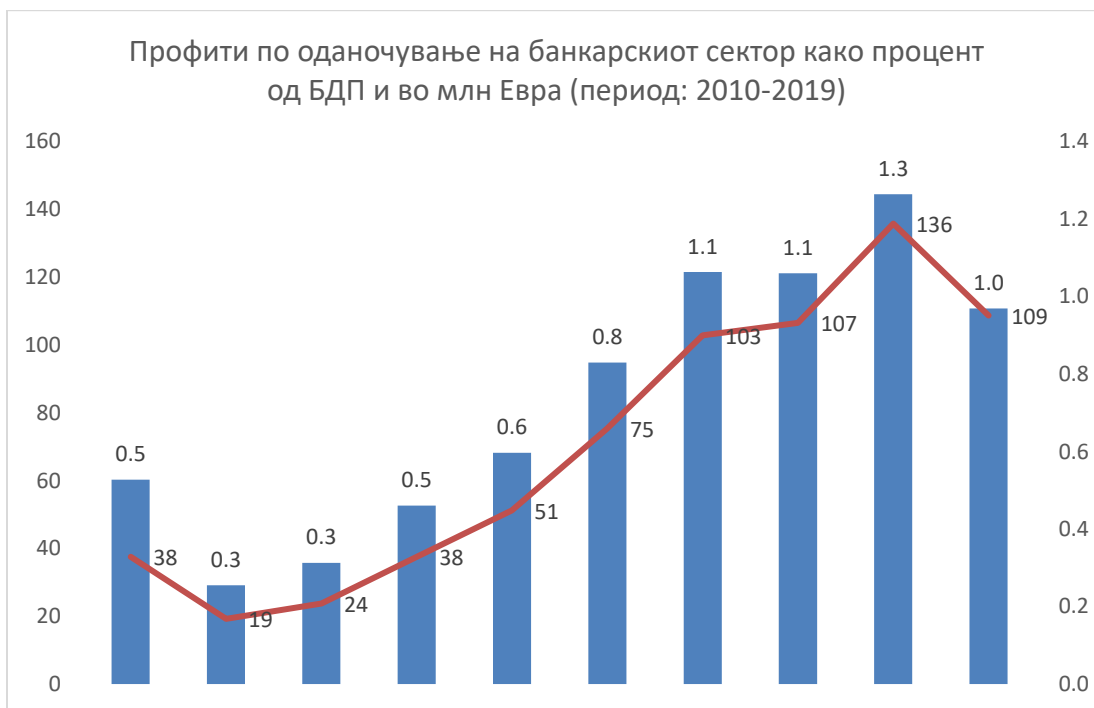

Извор: Пресметки на авторот на податоци од Државен завод за статистика

За периодот пак 2010 до 2019 година банкарскиот сектор книжи високи профити по оданочување кои во 2018 година достигнуваат и до 1.3% од БДП (нареден график) што укажува на една голема нерамнотежа во македонската економија: има големи предизвици во општиот еквилибриум на македонската социо-економија, банкарскиот сектор е олигопол за кого економските агенти плаќаат повисока ценовна премија, пазарот на работна сила е нефункционален, нееднаквоста расте, благосостојбата е еродирана.

Во таа насока навистина се поставува прашањето за размислување на промена на улогата на НБРСМ. Можеби нејзината цел треба да биде полна вработеност на македонската економија дополнително на стабилноста на финансискиот сектор со што и монетарната политика поефикасно и поефективно би се вклучила во решавање на долгорочните

проблеми на државата. Тоа не се нови концепти¹⁸, напротив, вакви потези би ја вработиле НБРСМ во директно решавање на проблемите на граѓаните на Македонија.

Извор: Пресметки на авторот на податоци од НБРСМ и Министерство за финансии

Буџетот 2021: Најава за продлабочување на кризата

Најавените вон-буџетски операции на власта за јавни приватни партнерства (ЈПП), не влеваат доверба за позитивни резултати во иднина. Во суштина, ЈПП е ефикасен инструмент но, во услови на неефикасен јавен сектор, недостаток на знаење за ЈПП, за мониторинг и евалуација, со високо ниво на корупција, со нетранспарентни операции на власта во делот на државна помош, во делот на привлекување на СДИ, со неказниост за операции како во примерот со Скопје 2014 и имплементацијата на автопатиштата, предупредуваме дека ЈПП ќе носи непредвидени идни обврски по буџетите на државата т.е. на сметка на даночните обврзници. Предизвик е да се следат обврските на ЈПП бидејќи тие не се транспарентни и тешко се засметуваат. Доколку се погледнат документите на

¹⁸ Monetary policy and employment in developing Asia (2012): http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_174924.pdf.

страницата на Министерство за економија за ЈПП, јасно е дека државата нема капацитет за влегување во сериозни ЈПП проекти¹⁹.

Изјава од Министерството за финансии за продажба на државен имот, како мерка за справување со неодржливоста, сама по себе е поразителна. Тоа што најмногу се очекуваше од актуелната власт е поднесување на одговорност за тн. *odious debt* (нелегитимен долг кој е создаден за исполнување на цели на естаблишментот и политичарите, а за синдикализирање на сервисирањето на граѓаните) генериран од претходните влади пред 2016 година. Скопје 2014 сè уште е мистерија, и покрај формираните работни групи и реакции врз основа на кои се очекуваше познатиот „бројчаник“ да ги брои вратените преку правниот систем нелегитимно/криминално потрошени средства.

Понатаму, дискутабилна и загрижувачка е проценката на влијание на регулативата-ПВР на новиот Предлог закон за буџетите, која укажува дека финансиски импликации од новиот закон ќе има само за ново софтверско решение?!. Притоа, новиот Закон нема да има ниту социјални влијанија, ниту административни влијанија ниту пак влијанија по животната средина според ПВР. Веднаш се поставува првото прашање за потребата за носење на таков закон доколку нема никакви влијание по граѓаните на Македонија. Влијанието и притисокот од донаторите и ЕУ за исполнување на амбициозни но, се уште, нереални стратегии за реформа на јавните финансии си го земаат данокот само за техничко, а не и суштинско исполнување на уште еден критериум на патот кон ЕУ, независно од подготвеноста на државата за таква реформа.

Можно решение: Принципи за решавање на *odious debt* (нелегитимен долг)

Експанзијата на задолжување во Македонија во период на Скопје 2014 проектот, трансферите во земјоделски субвенции за кои владини претставници признаваат дека се всушност социјални трансфери, засилените предизборни буџетски трошења, откупот на долгот и неплатените обврски на ЕЛС и јавните претпријатија, креативното сметководство за намалена транспарентност на долгот со формирање на Јавно претпријатие за државни патишта наместо Агенција а патишта²⁰, се индикации дека дел од долгот на државата е нелегитимен (*odious debt*).

Аргумент повеќе за граѓаните да се изборат за етикетирање на нелегитимност на дел од јавниот долг е и фактот што заради намалена фискална транспарентност во 2014 година

¹⁹ Види повеќе овде: <http://economy.gov.mk/page/javno-privatno-partnerstvo>.

²⁰ Nikolov M. (2018): Fiscal rules and fiscal councils: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/fiscal-rules-and-fiscal-councils-lessons-learned-and-applications-macedonia/>.

Светска Банка се воздржала од гласање за втор развоен кредит²¹ за Македонија поради „несоодветна буџетска транспарентност и јавен финансиски менаџмент“.

Оттука кредиторите на Македонија се соочени со моралниот аспект за отплата на нелегитимен долг за кој се знаело дека не се генерира за општо добро на граѓаните на Македонија²². Иако на глобално ниво недостасува механизам кој ќе арбитрира и ќе ги решава проблемите со нелегитимните задолжувања сепак, тинк тенк заедницата подолго време ги анализира можните начини за резолуција на ваквите долгови²³.

Еден можен начин е да се направи независна оценка на одржливоста на јавниот долг и валидноста на кредитите при што при оценката на одржливоста на јавниот долг во прв ред би се ставило економската ситуација на населението, а потоа и можното нарушување на човекови права²⁴ при генерирање на нелегитимно задолжување. Потоа би требало да се оцени уделот на нелегитимниот долг (odious debt) и да се влезе во преговори со кредиторите. Преговорите и резултатите мора да бидат достапни на јавноста и со нејзино вклучување. Мора да се донесе правен механизам за задолжителна имплементација на резултатите.

Воведување на ваков инструмент во Македонија е потреба поради фактот што естаблишментот не нуди никакви системски решенија на напластените проблеми, фискалниот простор е стеснет, јавниот долг е неодржлив, глобалниот амбиент е неповолен и сето ова ќе ја доведе државата или до неможност за сервисирање на долгот или до понатамошно задолжување.

Она што е уште поважно е што во периодот на задолжувањето нееднаквоста е порасната и сиромаштијата е висока при што неправедно сервисирањето на задолжувањето се синдикализира на сите граѓани на неправеден и нефер начин. Уште еднаш напоменуваме дека најавените ЈПП само дополнително ќе ги зголемат идните буџетски обврски за граѓаните по овој инструмент затоа што државата нема капацитет да ги управува ЈПП.

²¹ Second Programmatic Competitiveness Development Policy Loan to Macedonia.

²² Индикативно е што и Министерот за финансии, кој даде оставка во 2016 година, изјавува дека дел од буџетските алокации не биле легитимни: <https://time.mk/c/8556e23106/razgovor-od-bomba6-nie-sme-ludaci-trosime-na-cokolado-a-nemame-leb.html>.

²³ 10 civil society principles for sovereign debt resolution (2019): https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/eurodad/pages/523/attachments/original/1590689165/We_can_work_it_out.pdf?1590689165.

²⁴ Види повеќе: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Development/IEDebt/WomenAusterity/UserFriendlyVersionReport_EN.pdf.

Платформа за изјаснување на политичарите

ЦЕА сака да укаже на следните проблеми²⁵ кои се провлекуваат со децении, а за кои политичките елити треба конечно да сфатат дека е дојдено крајно време за нивно решавање пред да се иселат значителен дел од населението (освен ако не се одлучат финално за увоз на работна сила кое беше скромно најавено од стопанските комори²⁶):

- Недостиг на политички консензус за основни политички и социо-економски предуслови и визија за развојот на македонската економија;
- Политиката се редуцира на менаџирање на гласачкото тело за победа на следните избори, а системот на поделба на власта (извршна, парламентарна и судска) се еродира со заробеност на Парламентот од извршната власт;
- Дивергенција на долгорочните цели и планирањето со мерките кои се преземаат и со квалитетот во имплементација;
- Постои низок степен на фискална транспарентност и игнорирање на фактот дека буџетот е законска материја;
- Недостиг на транспарентен мониторинг и евалуација на спроведувањето на владините програми;
- Економско и социјално раслојување на граѓаните;
- Силна корелација на политичкиот и буџетскиот циклус;
- Олигополот на банкарскиот сектор и улогата на НБРСМ;
- Решавање на нелегитимниот (odious) јавен долг на Македонија;
- Недостиг на интегрирање на важни варијабли при изготвување на економските политики (климатски промени, ограничени водни ресурси, енергетски потреби, демографски движења, голема глобална урбанизација);
- Рецентрализација наместо децентрализација;
- Континуиран небалансиран регионален развој.

²⁵ Види повеќе и во Николов М. и други (2013): Политички консензус за економската иднина на Република Македонија: <https://cea.org.mk/promotsija-na-publikatsijata-politichki-konsenzus-za-ekonomskata-idnina-na-republika-makedonija/>.

²⁶ Види повеќе овде: <https://www.mchamber.mk/Default.aspx?mId=3&evid=37831&lng=1>.

Центар за Економски Анализи (ЦЕА)

Бул. Јане Сандански 63/3
1000 Скопје, Македонија

+389(0) 2 2444 766

info@cea.org.mk

www.cea.org.mk

FB /ceaorgmk

